

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Сьюї Лі «Контроль підготовки кваліфікованих баскетболістів з урахуванням психофізіологічних характеристик», представлену до разової спеціалізованої вченої ради Національного університету фізичного виховання і спорту України для захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи

Як справедливо вказує автор, розвиток сучасного спорту вищих досягнень характеризується компонентами тренувального процесу, які наближаються до критично максимального рівня: неможливо постійно збільшувати час тренування, обсяг навантажень та інші складові, тобто вичерпано ресурс розвитку різних видів спорту у цьому напрямі. Фахівці звертаються увагу на всю систему підготовки, відбір, контроль та корекцію тренувального процесу, з урахуванням індивідуальних особливостей спортсменів. Екстенсивний підхід до формування системи тренувань призводить до неадекватних наслідків для організму спортсмена, зниження працездатності, зниження спортивного результату.

Серед визначених чинників, що обумовлюють напрямки підвищення ефективності тренувальної та змагальної діяльності, майже в усіх ігрових видах спорту мають прояв – удосконалення швидко-силових якостей, обов'язкова індивідуалізація у підготовці спортсменів різної кваліфікації, а також техніко-тактична підготовка баскетболістів.

Баскетбол, як ігровий вид спорту, має свої визначені особливості, як у структурі рухових навичок, так і у системі функціонального забезпечення спортсменів-гравців. Необхідно зазначити, що в умовах змагальної діяльності головними інформативними чинниками у баскетболі є швидко-силові та координаційні якості спортсмена.

У спортивних іграх взагалі та у баскетболі зокрема, необхідно запровадити такі дії: систематизацію та упорядкованість отриманого наукового досвіду, побудову науково-обґрунтованих підходів до всіх видів контролю і обов'язково комплексного на кожному етапі багаторічної підготовки спортсменів.

У баскетболі, як і у інших ігрових видах спорту, найважливішим питанням є зростання видовищності та популярності всередині популяції. Однак, для достатнього зростання видовищності змагальної діяльності серед різного рівня змагань необхідно вирішувати проблему максимальної реалізації у грі спортсмена на майданчику.

Головними психофізіологічними властивостями визначено такі: спритність рухів, оптимальність швидкості сприйняття, мислення та прийняття рішень по відношенню до виконання технічних прийомів.

Враховуючи все вище згадане, виникає необхідність у процесі удосконалення, як системи підготовки в цілому у баскетболі, так і зокрема, всього того, що стосується видів контролю за психологічною та техніко-тактичною підготовкою кваліфікованих баскетболістів.

Отже актуальність обраної теми не викликає сумнівів.

Мета дослідження полягала в обґрунтуванні інформативних показників контролю за підготовленістю кваліфікованих баскетболістів із урахуванням психофізіологічних характеристик для удосконалення ефективності тренувальної та змагальної діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр., згідно з темою кафедри психології і педагогіки 2.19 «Технології психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності» (номер державної реєстрації 0116U001627) та плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 рр. 2.9 «Мобілізація особистісного ресурсу суб'єктів спортивної діяльності засобами психолого-педагогічного супроводу» (номер державної реєстрації 0121U108290).

Роль автора, як співвиконавця, полягає у визначенні складових контролю за процесом підготовки з урахуванням психофізіологічних характеристик кваліфікованих баскетболістів.

Наукова новизна

На наш погляд, в якості наукової новизни роботи перш за все потрібно відзначити, що вперше застосовано комплексний підхід до визначення інформативних складових контролю за процесом підготовленості кваліфікованих баскетболістів із урахуванням індивідуально-типологічних властивостей, що обумовлюють успішність у змаганнях, на основі якого розроблено математичні моделі; встановлено особливості прояву психоемоційного стану та показників психофізіологічних функцій кваліфікованих баскетболістів у процесі підготовки до змагань та визначено взаємозв'язки між показниками, що їх характеризують; досліджено прояв інформативних психофізіологічних і психологічних складових контролю за процесом підготовки кваліфікованих спортсменів-баскетболістів та визначено їх зв'язок між собою; визначено характерну структуру взаємозв'язків між психофізіологічними характеристиками баскетболістів. За допомогою факторного аналізу у роботі виділено провідні фактори з достатньо високим навантаженням для змінних та встановлено найбільш значущі компоненти психоемоційного стану та психофізіологічних характеристик кваліфікованих баскетболістів.

У цьому зв'язку можна відзначити, що представлена робота має певну новизну.

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження можуть застосовуватися для контролю психоемоційного стану кваліфікованих спортсменів. Аналізуючи отримані фактичні дані, можливо корегувати тренувальний процес і комплексну підготовку кваліфікованих баскетболістів.

Результати досліджень впроваджено в практику навчально-тренувального процесу підготовки баскетболістів ДЮСШ м. Бровари (Акт впровадження від 8 лютого 2024 р., додаток В) у практику тренувального

процесу КДЮСШ «Ніка», Київ (Акт впровадження від 8 лютого 2024 р., додаток Г) та в освітній процес підготовки здобувачів вищої освіти ступеня магістра Національного університету фізичного виховання і спорту України (Акт впровадження від 8 лютого 2024 р.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується тривалістю та кількістю експериментальних досліджень, використанням у роботі сучасних методів, які відповідають вимогам спортивної та наукової метрології, застосуванням адекватного завданням комплексу діагностичної апаратури.

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю методів меті і завданням роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу.

Це забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Характеристика основних положень роботи

Дисертаційна робота складається з анотацій, змісту, вступу, п'яти розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел та 5 додатків. У роботі використано 211 джерел, 150 з яких – вітчизняні, 61 – іноземні). Дисертація ілюстрована 26 таблицями, п'ятьма рисунками та схемою. Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 212 сторінок

У вступі обґрунтована актуальність роботи, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, описано рівень наукової новизни, відображено особистий вклад автора, наведено дані про апробацію роботи і впровадження отриманих результатів в практику.

У першому розділі показано, що одна з основних умов отримання високих спортивних результатів під час гри у баскетбол – це швидкість і точність рухових дій, зокрема просторово-часові, а це кількісні і якісні показники ігрових дій. Водночас, ці особливості забезпечує не лише діяльність опорно-рухового апарату, але і нервової системи, яка, власне, і забезпечує регуляцію та реалізацію рухових, як технічних, так і тактичних дій.

Реалізація рухової активності залежить, як від безпосереднього функціонування нервової системи та процесів, які там протікають, так і від психологічних реакцій, які виникають у відповідь на подразники внутрішнього та зовнішнього характеру, зокрема такі як тренувальна і змагальна діяльність, що також реалізуються за рахунок центральної нервової системи.

Водночас, швидкість і точність рухових дій, які безпосередньо впливають на спортивний результат баскетболіста, реалізуються не окремо, а за рахунок низки інших властивостей нервової системи, які загалом формують психофізіологічний стан баскетболіста. Зокрема, до них належать : швидкість сприйняття і переробки інформації, врівноваженість процесів збудження і

гальмування, рухливість нервових процесів, емоційний стан та інші, які формують психофізіологічний стан спортсмена-баскетболіста і потребують врахування для отримання найвищого спортивного результату у всій команді.

Особливості здійснення психофізіологічного супроводу тренувальної та змагальної діяльності баскетболістів полягають у вивченні та врахуванні показників психофізіологічного стану, які безпосередньо та/чи опосередковано впливають на реалізацію рухових здібностей.

До безпосередніх чинників, які впливають на рухову активність та спортивний результат, можна віднести: нейродинамічні особливості (силу нервових процесів, рухливість нервових процесів, врівноваженість між процесами збудження та гальмування, швидкість зорових реакцій (проста та складна зорово-моторні реакції) та когнітивні (рівень уваги, пам'ять, сприйняття та інші) емоційний стан спортсмена та інші.

Таким чином, враховуючи все вище зазначене, можна стверджувати, що здійснення психофізіологічного контролю тренувальної та змагальної діяльності кваліфікованих баскетболістів дозволить виявляти індивідуальні особливості спортсменів, а їх врахування – підвищувати рухові можливості, підвищувати майстерність та отримувати високі спортивні результати під час гри на змаганнях.

У другому розділі надано методи, що використовувались відповідно до об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, представлено організацію досліджень. Для реалізації поставлених завдань в роботі використано широкий діапазон методів дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення спеціальної вітчизняної та зарубіжної науково-методичної літератури та джерел мережі Інтернет. Визначення психоемоційного стану спортсменів досліджувалося за тестом кольорових виборів (ТКВ) Люшера. Комплекс психофізіологічних методів досліджень складався з нейродинамічних тестів дослідження: «Баланс нервових процесів» (БНП), «Функціональна рухливість нервових процесів» (ФРНП), проста сенсомоторна реакція (СМР), які мали інформативні складові щодо успішності в спорті.

Дослідження когнітивних функцій відбувалося за тестами: «Прогресивні матриці Равена» спрямований на визначення пріоритетності невербального мислення, а особливості вербального мислення досліджувалися за тестами: «Пам'ять на слова», «Визначення закономірностей». Дослідження когнітивно-діяльнісних стилей складалося з тестів на визначення полезалежності/полenezалежності за тестом «Полenezалежність», а також, визначення рівнів прояву «Мотивації досягнення» та різних видів агресії. Всі методики були складовими комп'ютерного психодіагностичного комплексу «Мультипсихометр-05».

У методах математичної статистики використано такі статистичні підходи: описова статистика, кореляційний аналіз, факторний аналіз, множинний регресійний аналіз.

У третьому розділі показано, що кваліфіковані баскетболісти мають середній рівень точності та рівень, нижче середнього, стабільності у тесті РРО. Характерною ознакою є баланс між процесами гальмування та збудження, що підтверджується значеннями рівня прояву процесу збудження за тестом РРО.

За допомогою тесту функціональної рухливості нервових процесів доведено, що кваліфіковані баскетболісти мають середній рівень швидкості

оволодіння навичкою виконання нового завдання; нижче середнього рівень пропускної здатності; середній рівень мінімального міжсигнального інтервалу, що відображає граничну (максимальну) швидкість переробки інформації, параметри рефлексивності та імпульсивності врівноважені, але присутня тенденція до зміщення показників у сторону рефлексивності.

Аналіз когнітивної діяльності дає засвідчив, що всі апробовані баскетболісти мають середній (по швидкості, точності) та високий (по продуктивності та ефективності) рівні вербальної пам'яті; перекодування невербальної інформації у вербальні образи, що дає уявлення про загальний рівень когнітивних здібностей у всіх спортсменів: він є високим та має низький коефіцієнт варіації, тобто група – однорідна.

У цілому, практично за всіма показниками тесту кольорових виборів за Люшером, кваліфіковані баскетболісти демонструють середній рівень прояву інформативних показників. Необхідно відмітити, що показники відхилення від аутогенної норми та вегетативного коефіцієнту – збалансовані. Біполярні характеристики, такі як «ексцентричність-концентричність», не є врівноваженими та збалансованими, баскетболісти демонструють тенденцію переважання ексцентричності (рівень – вище середнього) над концентричністю (низький рівень). Натомість, аналіз показника «автономність-гетерономність» показав тенденцію до зниження гетерономності і переважання автономності, що означає потребу в незалежності від зовнішніх впливів.

У четвертому розділі показано результати факторного та регресійного аналізу показників тестування баскетболістів. Факторний аналіз дозволив визначити чотири ортогональних фактори з сумарною часткою 62,5 % із загальною дисперсією у кваліфікованих баскетболістів: перший об'єднав показники нейродинамічних характеристик та може бути інтерпретований як «нейродинамічний фактор»; другий – його системоутворюючими показниками є параметри когнітивних функцій, які визначають рівень загальних когнітивних здібностей і оперативного мислення, тому цей фактор можна інтерпретувати як «когнітивний»; в третьому факторі поєдналися показники актуального психічного стану спортсменів та нейродинамічні характеристики, тому його можна визначити як «енергоінформаційний». Четвертий фактор об'єднав показники когнітивної діяльності та особистісної агресивності. Його можливо назвати «емоційно-когнітивний», так як він пов'язує прояв агресії, спрямований на себе, та прояв загальної агресивності з показником продуктивності когнітивних процесів.

Для вивчення організації функціонального стану кваліфікованих баскетболістів розроблено диференційні шкали оцінки інформативних психофізіологічних характеристик, які дають якісну та кількісну оцінку психофізіологічного стану гравців. В їх основу покладено 14 найбільш інформативних показників психофізіологічного стану кваліфікованих баскетболістів, які були відібрані за отриманими результатами факторного аналізу.

З використанням множинного регресійного аналізу розроблено регресійні моделі для кваліфікованих баскетболістів: регресійна модель актуального психічного стану складалась з працездатності, стомленості, тривоги, відхилення від аутогенної норми, ексцентричності, концентричності, вегетативного коефіцієнту, гетерономності, автономності; регресійна модель

нейродинамічних характеристик складалась з латентного періоду та стабільності простої зорово-моторної реакції, точності, стабільності, збудження тренду по збудженню балансу нервових процесів, динамічності, пропускну здатності, граничної швидкості та імпульсивності функціональної рухливості нервових процесів; до регресійної моделі когнітивної діяльності ввійшли продуктивність, швидкість та точність «Прогресивні матриці Равена», швидкість та ефективність «Пам'ять на слова», продуктивність, швидкість та точність «Встановлення закономірностей»; у регресійній моделі діяльнісних генетично-детермінованих складових успішності кваліфікованих баскетболістів задіяні показники аутоагресії, функціональна асиметрія, лівопівкульне домінування та показник ефективності залежності від домінування правої чи лівої півкулі головного мозку; в загальній регресійній моделі представлено показники точності та стабільності балансу нервових процесів, швидкості та точності загальних розумових процесів, ефективності вербальної пам'яті, продуктивності, швидкості, точності та ефективності оперативного мислення кваліфікованих баскетболістів.

У п'ятому розділі проведено узагальнення теоретичного аналізу і експериментальних даних. Показано, які результати доповнюють та підтверджують результати досліджень інших авторів. Також представлено результати, які мають наукову новизну в якості отриманих вперше.

У висновках дисертації викладені основні результати роботи, кількісні й якісні показники здобутих результатів.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором.

Наукові результати дисертації висвітлено в 9 наукових публікаціях (зараховуються як 8,5): 4 статті (зараховуються як 3,5) у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, одне з яких проіндексоване у базі даних Scopus; 3 публікації апробаційного характеру; 2 публікації додатково відображають наукові результати дисертації (додаток А).

Зауваження щодо змісту дисертації та анотацій

Оцінюючі позитивно підготовлений матеріал дисертаційної роботи можна зробити деякі зауваження щодо її вдосконалення.

1. У вступі, першому та п'ятому розділах дисертації зустрічаються посилання на літературу, що містять понад 6 джерел в одній групі посилань, що не рекомендовано серед сучасної наукової спільноти.

2. В дисертації зустрічаються стилістичні помилки у формулюванні речень.

3. Четвертий розділ містить об'єктивний статистичний аналіз результатів дослідження, що демонструє високу якість наукового підходу до аналізу отриманих результатів. Але, на наш погляд, додавання результатів формульованого експерименту з рандомізацією учасників дослідження на контрольну і експериментальну групи значно посилює якість наукового обґрунтування доцільності застосування розроблених автором пропозицій щодо контролю рівня підготовленості баскетболістів.

4. У висновках зазначається, що баскетболісти мають певний рівень розвитку психофізіологічних функцій (наприклад, середній). Але автор не вказує, порівняно з якими даними визначено середній рівень цих показників.

Висновок

Дисертація Сюй Лі на тему: «Контроль підготовки кваліфікованих баскетболістів з урахуванням психофізіологічних характеристик» є цілісною, самостійною, завершеною роботою на правах рукопису, яку виконано за актуальною темою з використанням адекватних методів дослідження. Робота характеризується чіткістю змісту, містить науково обґрунтовані теоретичні та експериментальні результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувача та достатньо повно представлені у наукових працях. Дисертація відповідає спеціальності 017 – Фізична культура і спорт та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та пп. 6, 7 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022 та Згідно з Постановою КМУ №502 від 19.05.2023), рекомендована для офіційного захисту, а її автор заслуговує присвоєння ступеня доктора філософії зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт, з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Доктор наук
з фізичного виховання та спорту, професор,
завідувач кафедри олімпійського
і професійного спорту,
спортивних ігор та туризму
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Жаннета Козіна

Жаннета КОЗІНА

Підпис

засвідчується

Жаннета Козіна
07.05.2023